

А. П. Мазур,
аспірант Львівського національного університету
імені Івана Франка

УДК 343.36

ПРАВОСУДДЯ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

На підставі зробленого аналізу існуючих серед науковців підходів до розуміння поняття “правосуддя”, автором пропонується розрізнати “правосуддя” як об’єкт кримінально-правової охорони та “правосуддя” як процесуальну діяльність суду, а також обґрунтується недоцільність зміни назви XVIII розділу Кримінального кодексу України та виключення з нього ряду статей.

Ключові слова: правосуддя, родовий об’єкт, злочин.

Конституція України у ст. 3 закріплює, що людина, її життя, здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Особлива роль у забезпеченні охорони зазначених цінностей належить державним органам, що здійснюють діяльність у сфері правосуддя. Однак органи, які виконують таку важливу функцію, самі потребують охорони, в тому числі за допомогою кримінально-правових засобів, оскільки, правосуддя може бути ефективним лише при умові неухильного дотримання закону як самими представниками судової влади, так і іншими посадовими особами та громадянами, які так чи інакше були залучені до сфери діяльності правосуддя. Тому закон передбачає кримінальну відповідальність за посягання на інтереси правосуддя.

Але перш ніж визначитись з методами охорони судової “тілки влади” та розпочинати дослідження методики розслідування злочинів, що посягають на правосуддя, варто визначитись, що входить до цього поняття.

Розділ XVIII Особливої частини Кримінального кодексу України “Злочини проти правосуддя” передбачає 31 склад кримінально-караних діянь за посягання на суспільні відносини у сфері здійснення правосуддя.

Питання родового об’єкта злочинів проти правосуддя та що потрібно розуміти під поняттям “правосуддя” було свого часу досліджено такими радянськими науковцями, як І. С. Власов, Н. А. Носкова, Ш. С. Рашковська, Я. М. Кульберг. Сучасними вченими цим питанням також була приділена значна увага, зокрема цій проблематиці присвятили праці Ю. В. Александров, М. І. Бажанов, А. С. Горелик, В. О. Навроцький, Л. В. Лобанова.

Варто зауважити, що серед науковців немає єдності з приводу того, які саме відносини належать до родового об’єкта злочинів проти правосуддя. Дискусійним, також залишається питання про те, що саме слід розуміти під поняттям “правосуддя”.

Метою статті є узагальнення найпоширеніших підходів до розуміння поняття “правосуддя” та розробка власного визначення, а також обґрунтування недоцільності зміни назви XVIII розділу КК України та виключення з нього ряду статей.

У кримінальному праві існує багато думок щодо класифікації об’єктів злочину, однак найбільш поширеною є триступенева класифікація “по вертикалі”, згідно з якою виділяється три види об’єктів: загальний, родовий та безпосередній [2; 3; 4]. Саме класифікація за родовими об’єктами, під яким розуміють групу однорідних

суспільних відносин, які охороняються єдиним комплексом взаємопов'язаних кримінально-правових норм, покладена в основу побудови Особливої частини Кримінального кодексу України.

Дослідивши юридичну літературу, можна зробити висновок, що сьогодні сформувався два основні підходи до визначення поняття “правосуддя”. Перший — традиційний, прихильники якого під правосуддям розуміють діяльність суду з розгляду і вирішення в установленому законом процесуальному порядку віднесених до його компетенції цивільних, господарських, кримінальних і адміністративних справ. Таке трактування називають ще правосуддям “у вузькому сенсі” [4, с. 678].

Прихильники цього підходу, обґрунтовуючи свою позицію, посилаються на чине законодавство України. Так, відповідно до ст. 124 Конституції України, правосуддя в Україні здійснюється виключно судами; ст. 6 Конституції визначає, що державна влада в Україні поділяється на законодавчу, виконавчу і судову [1]. Закон України “Про судоустрій та статус суддів” визначає, що “судову владу реалізують професійні судді ...” (ч. 2 ст. 1) та те що “правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається” (ч. 1 ст. 5) [5]. Аргументом на підтримання зазначеної позиції окремі автори вважають регулювання процесу дізнання, досудового слідства та судового розгляду різними главами Кримінально-процесуального кодексу України, а процесу виконання вироків, — взагалі окремим нормативно-правовим актом — Кримінально-виконавчим кодексом України [6, с. 2; 7, с. 111].

Серед авторів, які визначають “правосуддя” як суто діяльність суду, існують думки про необхідність зосередження у відповідному розділі Кримінального кодексу лише норм, які охороняли б здійснення правосуддя [6, с. 5].

Також зустрічаються пропозиції щодо виключення зі складу злочинів проти правосуддя тих кримінально-караних діянь, що посягають на діяльність установ виконання покарань, тому що така діяльність на думку автора, не є правосудною [7, с. 111]. Це, наприклад: ст. 390 КК України “Ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі”; ст. 391 КК України “Злісна непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарань”; ст. 392 КК України “Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань”; ст. 393 КК України “Втеча з місця позбавлення волі або з-під варті” тощо.

Другий підхід до визначення правосуддя є дещо ширшим. Відмінність полягає у тому, що, окрім діяльності суду з розгляду і вирішення визначених законом категорій справ, до правосуддя відносять і діяльність спеціальних органів, що сприяють здійсненню правосуддя, зокрема це — органи дізнання, досудового слідства, прокуратури та органи, які видають виконанням судових рішень, вироків і призначених покарань, та лише в сукупності вони утворюють систему органів правосуддя.

Аналіз статей XVIII розділу Кримінального кодексу України дає підстави стверджувати, що не всі зазначені у ньому злочини посягають на діяльність суду з розгляду та вирішення справ, зокрема деякі з них посягають на проведення досудового слідства (ст.ст. 371, 373 КК України), деякі — на встановлений порядок виконання вироків (ст.ст. 389–393 КК України) [8]. Таким чином, законодавець, визначаючи перелік злочинів, що будуть складати XVIII розділ Кримінального кодексу України, “...виходив не з процесуального поняття “правосуддя”, а вклав у нього ширший зміст, вважаючи за необхідне захищати будь-яку діяльність, спрямовану на досягнення завдань правосуддя” [9, с. 25].

Так, Н. А. Носкова зазначає, що правильне вирішення кримінальної справи судом, винесення законного й обґрунтованого вироку неможливе без попередньої роботи органів дізнання і слідства, до завдань яких належить виявлення злочинів, порушення і розслідування кримінальних справ, збирання і перевірка доказів. Тому

посягання на діяльність дізнання, слідства і прокуратури також є посяганням і на інтереси правосуддя [10, с. 7].

Л. В. Лобанова, даючи визначення поняттю “правосуддя”, пише, що правосуддя як об’єкт кримінально-правової охорони варто розглядати як систему суспільних відносин, покликаних забезпечити передумови нормального існування, а також втілення в життя результатів правоохоронної, пізнавально-правозастосовчої, процесуально-впорядкованої діяльності суду та сприяючих йому органів та осіб [11, с. 27].

Не погоджуючись із пропозиціями щодо виключення ряду статей із XVIII розділу КК України, вважаємо, що місце складів злочинів, передбачених згаданими статтями законодавцем визначено правильно. Тому вважаємо, що необхідно відрізнити “правосуддя” як процесуальну діяльність суду та “правосуддя” як об’єкт кримінально-правової охорони. Такий підхід найбільш ефективно сприятиме виконанню функцій, вирішенню завдань та досягненню мети, що стоять перед ним.

На підтвердження своєї позиції звернемося до тверджень А. С. Горелика та Л. В. Лобанової, які у своїй роботі [12] прийшли до висновків про доцільність розміщення у розділі “Злочини проти правосуддя” злочинів, що посягають, зокрема, на встановлений законом порядок виконання вироків та інших рішень суду.

Обґрунтовуючи свою позицію, науковці вважають, що наявність цих складів злочинів у розділі “Злочини проти правосуддя”, означає, що законодавець бачить спрямованість відповідних норм не в захисті порядку управління, а в забезпеченні завдань, що стоять перед правосуддям, шляхом гарантування обов’язковості судових та інших процесуальних актів. Останнє не випадково відносять до обов’язкових властивостей правосуддя. Отже, можна зробити висновок, що до об’єкта кримінально-правової охорони належать суспільні відносини, які забезпечують обов’язковість процесуальних актів [12, с. 28–29].

Така позиція є більш логічною та обґрунтованою, оскільки і відповідно до ч. 5 ст. 124 Конституції України, судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов’язковими до виконання на всій території України.

Аналізуючи викладене, вважаємо, що правосуддя варто розглядати як складний, системний, багаторівневий процес, що включає багато різних стадій та відносно самостійних етапів діяльності, які, у свою чергу, здійснюються різними суб’єктами, що діють заради єдиної мети, в інтересах суб’єктів права. Суб’єктами правосуддя є система державних органів та посадових осіб, кожен з яких має свій правовий статус та виконує передбачені для нього чинним законодавством функції. Суб’єкти правосуддя тісно пов’язані між собою єдиними по суті та характеру юридичними підставами, процесуальними формами, умовами і метою діяльності.

Правосуддя досягається лише об’єднаними, спільними, добре організованими та узгодженими зусиллями згаданих суб’єктів, до яких належать суд, органи прокуратури, дізнання, досудового слідства, працівники інших правоохоронних органів, які забезпечують утримання під вартою, виконання судових рішень та вироків.

І хоча суд займає особливе та визначальне місце в єдиній ієрархії суб’єктів правосуддя, оскільки тільки суд вправі та зобов’язаний визнати особу винною або невинуватою у скоєні злочину та постановляти відповідний вирок чи ухвалювати інше судове рішення, однак це рішення лише одне з системи рішень та правових актів, форм і елементів правосуддя. Суд як орган державної влади не є автономним та самодостатнім, не може здійснювати свою діяльність без взаємодії з органами, які займаються підготовкою справи до судового розгляду та виконанням судових рішень. Тому вважаємо необов’язковою та недоцільною як зміну назви XVIII розділу Кримінального кодексу України, так і виключення із зазначеного розділу окремих статей, як пропонують деякі науковці [6; 7; 13].

Важко заперечити, що ні здійснення досудового розслідування, ні виконання процесуальних рішень не відбувається заради самих себе, ця діяльність і є забезпеченням правосуддя. Тому посягання у проаналізованій сфері наносять шкоду в кінцевому рахунку інтересам правосуддя в розумінні ст. 124 Конституції України.

На завершення зазначимо, що подальше дослідження питання об'єкта злочинів, які складають XVIII розділ Кримінального кодексу України та формування єдиної точки зору з цього питання сприятиме найбільш ефективному розслідуванню та попередженню злочинів проти правосуддя.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Текст] // ВВР. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальне право України: Особлива частина [Текст] : [підручн.] / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — [2-е вид., перероб. і доп.]. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — 544 с.
3. Кримінальне право України: Особлива частина [Текст] / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — Х. : Право, 2010. — 608 с.
4. Уголовное право России [Текст] : [учебн. для вузов] [в 2-х т.] / под ред. А. Н. Игнатова и Ю. А. Красикова. — М. : НОРМА-ИНФА М, 1998. — Т. 2. Особенная часть. — 808 с.
5. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [Текст] // ВВР. — 2010. — № 41-42, № 43, № 44-45. — Ст. 529.
6. Мірошниченко, С. С. Система злочинів проти правосуддя потребує упорядкування [Текст] / С. С. Мірошниченко // Часопис Академії адвокатури України. — 2012. — № 14. — С. 1-6.
7. Осадчий, В. Зміст правосуддя у злочинах проти правоохоронної діяльності [Текст] / В. Осадчий // Право України. — 2000. — № 11. — С. 110-112.
8. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Текст] // ВВР. — 2001. — № 25-26. — Ст. 131.
9. Власов, И. С. Ответственность за преступления против правосудия [Текст] / И. С. Власов, И. М. Тяжкова. — М. : Юрид. лит., 1968. — 136 с.
10. Носкова, Н. А. Ответственность граждан за преступления против правосудия [Текст] / Н. А. Носкова. — М. : Знание, 1975. — 38 с.
11. Лобанова, Л. В. Преступления против правосудия: теоретические проблемы классификации и законодательной регламентации [Текст] / Л. В. Лобанова. — Волгоград : Изд-во Волгоград. гос. ун-та, 1999. — 268 с.
12. Горелик, А. С. Преступления против правосудия [Текст] / А. С. Горелик, Л. В. Лобанова. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2005. — 491 с.
13. Палюх, Л. М. До питання про родовий об'єкт злочинів проти правосуддя [Текст] / Л. М. Палюх // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. — 2008. — № 3. — С. 1-8.
14. Рашковская, Ш. С. Преступления против правосудия [Текст] : [учеб. пособ.] / Ш. С. Рашковская. — М. : ВЮЗИ, 1978. — 104 с.

*Рекомендовано до друку кафедрою кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 1 від 3 вересня 2012 року)*

Надійшла до редакції 25.10.2012

Мазур А. П. Правосудие как объект уголовно-правовой защиты

На основании сделанного анализа существующих среди научных деятелей подходов к пониманию понятия “правосудия”, автором предлагается различать “правосудие” как объект криминально-правовой защиты и “правосудие” как процессуальную деятельность суда, а также обосновывается нецелесообразность смены названия XVIII раздел Уголовного кодекса Украины и исключение из него ряда статей.

Ключевые слова: правосудие, родовый объект, преступление.

Mazur, A. P. Justice as an Object of Criminal Legal Protection

The article is devoted to the analysis of existing among scientists approaches to the understanding of the notion of “justice”. On the basis of the analysis, the author suggested to distinguish the “justice” as the object of criminal-legal protection and “justice” as the procedural activity of the court, and also substantiates the inexpediency of change of the title of section XVIII of the criminal code of Ukraine and the exclusion from it a number of articles.

Keywords: justice, genitive object, crime.

